

COMENTARI DE TEXT

SELECTIVITAT HUME

"Quan veig una bola de billar que es mou cap a una altra, la meva ment es veu immediatament portada per l'hàbit al seu efecte habitual, i s'anticipa a la vista concebent el moviment de la segona bola. No hi ha res en aquests objectes, considerats abstractament i de forma independent de l'experiència, que em conduïxi a treure una conclusió com aquella; i fins i tot després d'haver tingut experiència de molts efectes repetits d'aquesta classe, no hi ha cap argument que em determini a suposar que l'efecte serà conforme a l'experiència passada. Els poders pels quals actuen els cossos ens són completament desconeguts. Només percebem les seves qualitats sensibles: i quina raó tenim per pensar que els mateixos poders estaran sempre conjuntats amb les mateixes qualitats sensibles?"

HUME, David. *Resum del Tractat sobre la naturalesa humana*. Barcelona: La Busca Edicions, 2005, p. 19.

1. Fes un breu resum del text (entre 40 i 80 paraules). Recorda atènyer-te al que s'hi diu i no en facis valoracions personals. [2 punts.]

Per a l'empirisme resulta impossible tenir experiència d'una cosa que encara no ha succeït. L'exemple de les boles de billar mostra que no es pot establir una relació entre dos fets successius en termes de causa i efecte. La causalitat és un producte del tot injustificat de la nostra ment, que actua guiada pel costum.

2. En el text, Hume utilitza el billar d'exemple per il·lustrar un dels punts clau de la seva teoria del coneixement. En el mateix sentit, proposa un altre exemple. Sigues breu (no més de 30 paraules). [1 punt.]

Pensar que sempre que hi ha núvols foscos necessàriament plourà és un producte de l'hàbit. Però que això passi sovint no justifica creure que hagi de succeir sempre.

3. Basant-te en el text, explica la importància del mètode inductiu en Hume. [2 punts.]

Hi ha dos mètodes de coneixement fonamentals en ciència: deducció i inducció. En la deducció a partir d'un principi general o una llei científica ja demostrada passem a explicar un cas concret (si l'aigua bull a cent graus, l'aigua que bull ara a la cuina en concret està a cent graus – per posar un exemple). En canvi el mètode inductiu compara fets concrets (experiències), observa el que tenen en comú i, per comparació elabora una llei general. Si m'acosto repetidament a la llar de foc i sempre noto l'escalfor, deu ser perquè el foc té poder calorífic. Això seria un exemple molt senzill d'inducció.

El mètode inductiu es basa en l'experiència i l'observació repetida d'una sèrie més o menys extensa de fets concrets en què es manifesta un principi general que es repeteix. A diferència de la deducció, la inducció no permet oferir cap veritat

indubtable o necessària. Dit d'una altra manera: cap experiència passada no ens autoritza a creuar la línia entre el que hem observat i el que encara no ha estat observat. No hi ha evidència de coses no observades: com a molt hi haurà creença (belief) però no saber. Ningú no pot estar segur que entre una infinita quantitat de casos possibles sempre i inevitablement es doni exactament el mateix comportament dels fets. La inducció és probable (té moltes experiències al darrera que la recolzen), però no és inevitablement certa. Serà prudent agafar un paraigües quan veiem núvols molt foscos, però això no vol dir que hagi de ploure inexorablement.

El billar ofereix un bon exemple de les limitacions del pensament inductiu: creure que el moviment d'una bola que topa contra una altra la farà moure sempre, en tots els casos, és un error que ens condueix a predir un fet sense tenir prou motius per fer-ho. La certesa només prové de l'experiència i, aquesta sempre és l'experiència d'un fet concret ocorregut en el passat, mai no podem estar certs de res futur. Els moviments de les dues boles, doncs, són dos fets separats, independents l'un de l'altre que l'enteniment relaciona per ser habitualment consecutius; la repetida observació d'aquesta consecució porta la ment a generalitzar, establint una relació de causa i efecte inexistent en realitat. Del futur en podem tenir un coneixement probable (una creença), però no cap certesa.

Hume manté com a principi bàsic de la seva teoria del coneixement el 'principi de la còpia', segons el qual totes les idees certes provenen d'impressions sensibles i només és veritat aquella idea que prové d'una impressió sensible concreta. Cada fet observat – és a dir, cada experiència – genera una impressió en l'enteniment, que la memòria converteix en idees. Les idees sobre aquests fets, posades en relació, l'una amb l'altra, per la imaginació poden donar pas a una idea complexa sense cap mena de referent real que de fet s'hi correspongui. Per això es diu que Hume és psicologista. És la ment el que ens fa creure (imaginar) que el fet simple de colpejar una bola en repòs amb una altra en moviment causa el moviment de la segona bola. En cas que es produeixin aquests dos fets, només podrem observar el comportament, per separat, de cada bola, i en cap cas tindrem experiència de la relació entre una causa i el seu suposat efecte. L'exemple del billar serà extensiu, segons Hume i els empiristes, a tot l'àmbit del coneixement.

4. Relaciona la teoria del coneixement de Hume amb altres teories epistemològiques. [3 punts.]

Hume és escèptic; això vol dir que no creu en la possibilitat d'elaborar conceptes de valor universal sobre fets que estan constantment canviant i transformant-se (per exemple el 'jo', o identitat personal, el món físic...). Considera, en canvi, els sentits com a única font possible per al coneixement. Abans que ell, molts altres filòsofs van vincular el coneixement a l'experiència, a les dades obtingudes *a posteriori*. És el cas, per exemple, d'Aristòtil que –contra el seu mestre, Plató– defensava l'experiència sensible com a lloc d'origen de les idees. Per a Aristòtil, per exemple, només podem parlar del concepte 'home' si abans coneixem homes concrets (Ramon, Agustí...), en aquest sentit el podem acostar al empirisme, mentre que Plató està molt més proper a la tradició racionalista cartesiana. Però Aristòtil era 'naturalista' (creia que a cada cosa naturalment li correspon un concepte), mentre que Hume és un escèptic (considera que mai no podrem arribar a conèixer perfectament les coses, que sempre estarem limitats pel nostres sentits corporals i pel nostre enteniment que finalment és imperfecte –tot i que perfectible).

Però l'oposició fonamental en teoria del coneixement a l'edat moderna és la que es dona entre Descartes (racionalisme) i Hume (empirisme). Les idees que els cartesians consideren innates i 'clares i distintes' (és a dir indubtables i sempre certes) - com la de Déu, del jo o de la substància - no tenen, per a Hume, cap base

real en l'experiència sensible; i en la mesura que no compleixen amb el 'principi de la còpia' seran, doncs, considerades idees buides o sense contingut.

Hume, però, no és estrictament un inductivista. A diferència d'altres empiristes (com Locke) i de predecessors de l'empirisme (com Bacon de Verulam) que eren inductivistes, Hume sap que una inducció al cap i a la fi no deixa de ser una creença que es basa en la memòria i segons la qual si una cosa ja ha passat, tendirà a repetir-se. Però una inducció no deixa de ser una suposició. Que una cosa hagi passat molts cops en el passat no vol dir que continuï succeint en el futur i que una cosa no hagi passat mai no vol dir tampoc que no pugui començar a succeir demà (o d'aquí a dos minuts).

La pràctica de l'inductivisme no és irracional perquè la naturalesa humana està feta de tal manera que quan una cosa es repeteix sovint tenim una expectativa que allò tornarà a succeir en el futur. Però l'inductivisme és simplement una 'suposició'; l'únic mètode que li queda a Hume per fonamentar la ciència és la creença (belief) en la continuïtat i en la coherència de les percepcions; però d'aquesta continuïtat no en podem tenir cap garantia. El seu escepticisme s'orientarà contra el dogmatisme dels racionalistes segons els quals podem tenir idees clares i distintes.

Per als racionalistes quan trobem una idea innata que és una evidència per ella mateixa (el 'cogito', per exemple), podem deduir-ne altres veritats amb valor universal. Mentre Descartes creu que les idees innates són autoevidents (intuïcions immediates de la ment), Hume és molt escèptic respecte als continguts mentals que anomenem idees. Per a Hume qualsevol idea, tot i que derivi d'una impressió, és sempre una percepció més dèbil que cap impressió, aquesta sí, directament relacionada amb un objecte d'experiència. El pensament, ens dirà Hume, no és de fiar: debilita les percepcions (en transformar, a través de la memòria, les impressions en idees) i pot generar idees falses (la imaginació, que relaciona idees simples entre elles, pot elaborar idees complexes que no s'adiguin a fets observables), com les de Déu, substància, món i jo. O, com ens diu en el text, pot engendrar la il·lusió de creure que un fet pugui causar-ne un altre.

5. Creus que hi té res a veure la llibertat amb la capacitat predictiva de la ciència? Raona la resposta. [2 punts.]

Si alguna cosa és segura per a un escèptic és que la veritat absoluta no la pot tenir ningú. Com a molt tenim aproximacions a la veritat. Si el contrari de qualsevol qüestió de fet sempre és possible, llavors això té també conseqüències socials i polítiques. Si ningú no pot posseir la veritat absoluta això obliga a la tolerància envers totes les idees provables.

De fet, podríem preveure el futur només si hi hagués un futur causalment preestablert, però aquest no és el cas. L'exemple de les boles de billar ens ha mostrat que la causalitat és una ficció de la ment i, per tant, el futur està obert. A partir d'aquí ens podem fer una idea del lloc en què queda la llibertat en les teories científiques. Mil experiències a favor d'una teoria no la demostren i, en canvi, una sola experiència en contra la posa o en crisi o més tècnicament 'la falsa', per dir-ho en el vocabulari del filòsof del segle passat Karl Popper. La investigació científica consisteix a formular hipòtesis i esperar que l'experiència les refuti. Mentre això no succeeixi es pot prendre la hipòtesi com a llei provisional, ens dirà Popper, però no com a certesa absoluta.

La ciència té una capacitat predictiva molt gran però limitada; no hi ha cap 'coneixement absolut' o cap teoria de la qual poguéssim estar segurs absolutament. Cal sotmetre sempre a prova totes les hipòtesis. Cada nova hipòtesi és una nova

variable, i els termes amb què tractem a cadascuna, no són extrapolables. D'aquí la necessitat de la llibertat en la investigació científica.